

DOOR GELIJKE DRANG BEWOGEN ? ¹

De socialistische partij en haar jeugdbeweging, 1886-1944

MARTINE VERMANDERE *

TOT OP HEDEN IS BIJZONDER WEINIG STUDIE VERRICHT NAAR DE SOCIALISTISCHE JEUGDBEWEGING(EN). ENKELE, TROUWENS NOOIT GEPUBLICEEERDE, EINDVERHANDELINGEN ZAGEN HET LICHT IN DE JAREN 1970-1980. VANDAAG GEVEN ZIJ MEESTAL EEN WAT GEDATEERDE INDRUK : INTERESSANTE FEITENGESCHIEDENISSEN, MAAR WEINIG OOG VOOR THEMA'S EN INVALSHOEKEN – ZOALS HET GENDERASPECT – DIE VANDAAG AAN DE ORDE ZIJN. ZIJ VORMEN DESALNIETTEMIN DE GRAANSCHUUR VOOR DIT ARTIKEL, DAT DE BELANGRIJKSTE GEGEVENS WIL SAMENBRENGEN EN EEN AANZET ZIJN TOT VERDER ONDERZOEK. OM DIE REDEN LIGT DE NADRUK OOK OP HET VLAAMSE LANDSGEDEELTE EN DE SPECIFICITEIT VAN DE VLAAMSE SOCIALISTISCHE JEUGDGROEPEN EN – VERENIGINGEN.

I. De Socialistische Jonge Wacht

De socialistische jeugdbeweging ontstond in België – zowat als eerste in Europa trouwens – heel kort na de totstandkoming van de nationaal gestructureerde Belgische Werkliedenpartij. Samen met het algemeen stemrecht en het verplicht onderwijs was de invoering van de persoonlijke dienstplicht één van de voornaamste socialistische strijdpunten vóór de Eerste Wereldoorlog. Het optreden van soldaten tegen arbeiders bij de vele en vaak woelige stakingen in die tijd – waarbij meermaals slachtoffers te betreuren vielen – maakte van de jonge BWP een hevig tegenstander van het militarisme. De Gentse socialistische voorman Edward Anseele riep tijdens de Waalse staking van 1886 de moeders van soldaten op om hun zonen ertoe aan te zetten niet op de stakers te schieten. Dit kostte hem zes maanden gevangenisstraf. In die sfeer vormde zich in Gent de Jonge Garde. In Brussel waren jonge arbeiders en leerlingen van de tekenacademie en de Academie voor Industriële Kunst verenigd in *L'Avant-Garde républicaine*. Deze voorbeelden kenden navolging in gans België. Na 1886 besloten de vakbonden, de mutualiteiten en de arbeidersgroepen kringen van Socialistische Wachten op te richten om verder actie te kunnen voeren tegen het militarisme en de loting. Deze jongerenafdeling zou vooral in het Henegouwse La Hestre, rond de coöperatie van Jolimont, uitgroeien tot een echt bastion.

Onmiddellijk na zijn oprichting lanceerde de Socialistische Jonge Wacht acties tegen het lotelingsysteem. België had in 1830 het Napoleontische dienstplichtsysteem geërfd. Jaarlijks werden uit de beschikbare dienstplichtige jongeren een dertienduizend rekruten geloot die voor twee à drie jaar soldaat werden. Wie een laag nummer trok moest zijn diensttijd gaan vervullen. Deze arbitraire methode, de zogenaamde 'bloedwet', werd nog erger door het zogenaamde plaatsvervangingsysteem : gegoede burgers konden hun zonen vrijkopen door een uitgelote volksjongen tegen betaling in hun plaats te

1 Zin uit het Arbeidersjeugdlied "Als wij schrijden".

De socialistische jeugdbeweging

laten gaan. Eind 1886 stelde het onafhankelijk kamerlid D'Oultremont voor de loting af te schaffen. Zijn voorstel werd slechts met een nipte meerderheid afgewezen. De omstandigheden voor de oprichting van de Socialistische Jonge Wacht waren dus gunstig, uit de nipte stemming was gebleken dat de afschaffing van de loting haalbaar was. Ook de liberale studenten te Gent voerden agitatie rond het voorstel D'Oultremont. Op het BWP-congres van 1890 werd een oproep gedaan om acties tegen de loting te organiseren. Het lag voor de hand dat de Socialistische Jonge Wacht deze taak grotendeels op zich nam. Voor de Belgische Werkliedenpartij was het totstandkomen van een eigen jongerenbeweging een tastbaar resultaat van haar agitatie tegen de lotelingenkwestie. In 1900 werden op het vijfde congres van de Tweede Internationale in Parijs de acties van de Belgische Jonge Wacht tot voorbeeld gesteld. Er werd opgeroepen om in alle aangesloten landen dergelijke socialistische jeugdorganisaties op te richten.

De intense propaganda tegen de loting deed het aantal Socialistische Jonge Wacht-afdelingen fors groeien. In 1891 werd een Nationale Federatie opgericht, die dan reeds 32 afdelingen omvatte. Elk lid-loteling kreeg een soldatenstuiver, wat zakgeld, in ruil voor inlichtingen over de toestanden in de kazernes. Op zondag werd antimilitaristische lectuur verkocht en bij de jaarlijkse loting werd hun orgaan *De Kazerne* verkocht. De Jonge Wacht trok mee een aantal stakingen op gang. Dit was niet altijd naar de zin van de partij. De Socialistische Jonge Wacht mocht revolutionair zijn op het terrein van het antimilitarisme. De partij beschouwde ze echter als een oncontroleerbaar element bij stakingen en stimuleerde haar leden dan ook eerder tot het bezoeken van bibliotheken dan tot het bijwonen van meetings². Na de staking voor het Algemeen Stemrecht in 1902 werd Hendrik de Man op zeventienjarige leeftijd secretaris van de Antwerpse Jonge Wacht, alle andere leiders waren dan al opgepakt. In 1903 werd de lotelingenkwestie gepopulariseerd door de zogenaamde 'Volkscatechismus', waarin op volkse wijze het socialistische antimilitarisme werd gepropageerd. Het was een anonieme publicatie maar ze was geschreven door de Man.

Toch moet het ledental van de Socialistische Jonge Wacht gerelativeerd worden. Slechts een minderheid van de betrokken jongeren sloot aan. In 1887 bijvoorbeeld waren er in de Gentse lotelingenkring 135 leden (van wie veertien onder de wapens), terwijl Gent jaarlijks vijftienhonderd opgeroepen dienstplichtigen telde. Daarbij moeten we nog stellen dat de kring leden uit de verschillende lichten groepeerde. Over het algemeen bleven weinigen lid nadat ze eruit geloot waren. De financiële steun die de kring aan zijn leden in het leger toekende vormde immers een apolitiek motief tot lidmaatschap van de vereniging. De lotelingenkring was de zoveelste spaarmaatschappij geworden in de socialistische beweging, waar men zich kon verzekeren tegen allerlei risico's, in dit geval tegen het militierisico.

2 Deze stelling werd verder uitgewerkt in een referaat van Bart De Wilde op de internationale conferentie «*Rethinking Childhood. Working Children's Challenge to the Social Sciences*» die plaats had te Parijs van 15-17 november 2000. Zie ook: *De Zaaier*, 1903 (IX), p. 152 en 1903 (XI), p. 189.

De socialistische jeugdbeweging

Op 1 december 1909 werd het gehate lotelingensysteem afgeschaft en vervangen door de beperkte persoonlijke dienstplicht. De daaropvolgende jaren zien we een verschuiving van de antimilitaristische actie naar socialistische vorming. In 1907, op de eerste Socialistische Jeugdinternationale, was er reeds duidelijk spanning tussen de linkervleugel, die de jeugdbeweging wou koppelen aan de politieke strijd, en de rechterzijde, die enkel pleitte voor een socialistische opvoeding. In de laatste jaren vóór de Eerste Wereldoorlog richtten meer en meer Jonge Wachtafdelingen een studiekering en een bibliotheek op. Er werden voordrachten gegeven, reizen georganiseerd, men deed er aan lichamelijke ontwikkeling en hield artistieke feesten. De vormingsavonden, waar jonge militanten opgeleid werden tot bekwame sprekers, konden slechts een minderheid van de leden bekoren. De jonge leden kregen dan ook niet bepaald gemakkelijke kost voorgeschoteld. In Gent bijvoorbeeld bestudeerde de sprekersclub onder stimulans van Ferdinand Hardijns het *Erfurter Programm* van de Duitse socialisten. De leiding kwam zodoende in handen van een relatief kleine groep: Hendrik de Man en Léon Troclet als theoretici, Vincent Volckaert, Felix Coenen, Arthur Jauniaux en Hyppoliet Vandemeulebroecke als organisatoren.

• Internationaal Pinksterfeest van de Arbeidersjeugd te Amsterdam, mei 1926.
(Foto AMSAB)

Vrouwelijke leden en leiders komen we in deze periode in de geschreven bronnen praktisch niet tegen, wel enkele artikels in het Socialistische Jonge Wachtblad *De Zaaier* die vrouwen oproepen hun zonen antimilitaristisch op te voeden. Op foto's van de congressen staan wel enkele vrouwen. De liberale pers merkte veel vrouwen op bij enkele betogingen tegen de loting en relativeerde op die manier de getalsterkte van de lotelingenstrijd van de Jonge Wacht.

Vóór 1914 zou de Socialistische Jonge Wacht nooit tot een werkzame nationaal gecentraliseerde structuur komen. Van de BWP verkreeg de Jonge Wacht weinig subsidies. Doorgaans bleef de partij onverschillig voor de verzuchtingen van haar jongerenbeweging. De Brusselse Jonge Wachtfederatie wakkerde bovendien de vrees van de BWP aan voor anarchistische invloeden. Deze federatie stemde een antimilitaristisch programma gebaseerd op de stellingen van de Nederlandse anarchist Domela Nieuwenhuis, die voorstander was van desertie. In Vlaanderen was het succes van de Wacht eerder gering. Van de ca. 7000 leden waren er slechts een 1000-tal in Vlaanderen ingeschreven³. Het ledental was het grootst in Henegouwen, Gent en omgeving en Zuidwest-Vlaanderen.

In augustus 1914, toen de Duitse troepen België binnenmarcheerden, schaarde de Socialistische Jonge Wacht zich solidair achter de BWP, die voor de nationale zelfverdediging koos. De voorhoede van de antimilitaristische beweging bood weinig protest tegen de oorlog. Volgens Guy Vanschoenbeeck, die deze periode van de Jonge Wacht bestudeerde, is dit te wijten aan het feit dat de meerderheid van de leden noch de programma's voldoende kende, noch zelf had leren denken en handelen. Hendrik de Man en Hyppoliet Vandemeulebroecke, die tot het beperkte leidersgroepje van de beweging behoorden, namen zelfs dienst. Voor hen was het duidelijk dat hun land het slachtoffer was van Duitse agressie. Ook de patriottische atmosfeer in die tijd mag niet onderschat worden. Verder speelde ook de politieke situatie in Duitsland een rol. De machteloosheid van het Duitse socialisme werd gezien als gevolg van de autocratische politieke structuren in dit land. Hierdoor kwam men ook in verzet tegen de dwingelandij van de Keizer en streefde men naar politieke democratie om tot de realisering van het socialisme te komen. Slechts met een complete nederlaag van het Duitse leger zou een weg kunnen gebaad worden naar een democratisch Duitsland. De meerderheid van de Belgische, Franse en Britse socialisten had dit '*jusqu'au boutisme*' gemeen en wilde niet weten van een vrede door vergelijk.

Toch bleven tijdens de oorlog nog enkele Jonge Wachtafdelingen, die het pacifisme waarvoor de beweging stond nog altijd aanhielden, samenkomen. Op 14 januari 1917 stemden de Gentse Jonge Wachters een motie, waarin zij zich uitspraken voor de 'vredebeweging aller landen' en de wens uitten dat de wapens zo spoedig mogelijk

---

³ Voor de juiste ledencijfers : zie het artikel van Alain Colignon in dit BEG-nummer.

zouden worden neergelegd. De leden van deze vredesgroep beschouwden zichzelf evenwel nog als volwaardige leden van de BWP en gebruikten de bestaande partijstructuren voor hun propaganda. Na enkele ruzies met het partijbestuur, die de zaak anders begreep, liet Edward Anseele de Gentse groep ontbinden. De groep bleef echter het blad *Roode Jeugd* uitgeven, dat een orgaan zou worden van de vredesgroep binnen de BWP. Op 7 juni 1917 stuurde het bestuur van de Socialistische Jonge Wacht van Gent aan Camille Huysmans, ‘ter documentatie’, haar Manifest aan de Arbeiders. Huysmans zat op dat ogenblik als secretaris van de Socialistische Internationale in Stockholm waar hij probeerde een conferentie te organiseren met socialistische leiders uit tegen elkaar strijdende en uit neutrale landen om zo tot een evenwichtige en rechtvaardige vrede te komen. Het manifest van de Gentse Socialistische Jonge Wacht is een eerder verward document, waarin verschillende vredesinitiatieven aangehaald werden (o.m. de Stockholmconferentie, de oproep uit Zürich van het Internationaal Verbond der Socialistische Jeugd, het Duitse vredesaanbod van december 1916, de bemoeiingen van de Amerikaanse president Wilson, de Zimmerwald- en Kienthal-bijeenkomst van voorstanders van de Conferentie van Stockholm, de zogenaamde ‘minderheidsocialisten’).

In Antwerpen organiseerde Jef Van Extergem, secretaris van de Socialistische Jonge Wacht, in september 1916 in de Socialistische Volkshogeschool een voordracht van de bekende activist Anton Jacob. In december 1916 stemden de Antwerpse Jonge Wachters een motie waarin duidelijk geopteerd werd voor activisme. Dit leidde tot een conflict in het Antwerpse BWP-bestuur. Van Extergem richtte hierna in januari 1917 de socialistisch-activistische Vlaamse Sociaaldemocratische Arbeidersgemeenschap op die *De Socialistische Vlaming* uitgaf. In tegenstelling tot hun Antwerpse collega’s waren de Gentse Jonge Wachters uitdrukkelijk voorstander van de eenheid van België. De economische ontwikkeling en de socialistische strijd zouden volgens hen die eenheid vereisen. Hiermee distantieerde de Gentse vredesgroep zich duidelijk van haar Antwerpse collega’s die hardop van een Vlaamse Socialistische Republiek droomden.

De Vlaamse Sociaaldemocratische Arbeidersgemeenschap (VSAG) verenigde socialistische actieve flaminganten. Van Extergem verweet de BWP-leiders dat ze hun internationalisme en pacifisme overboord hadden gegooid en zich hadden laten meeslepen door het Belgisch chauvinisme. In de beginselverklaring van de VSAG stond wel dat ze geen scheuring binnen de BWP wilde verwekken en dat de leden bij de partij aangesloten bleven. Het gros van de BWP-achterban beschouwde de leden echter niet meer als tot de partij behorend. Het activistische standpunt maakte hen – althans begin 1917 – onmogelijk binnen de partij. Van Extergem stelde voor dat de BWP een Vlaamse delegatie naar Stockholm stuurde en sympathiseerde ondertussen met de Russische revolutie. De Russische revolutie betekende een ommekeer voor de BWP : op 27 maart 1917 lanceerde de Sovjet een vredesoproep die een stimulans betekende voor de vredesbeweging. Uit schrik dat Rusland een afzonderlijke vrede zou sluiten met de Duitse Keizer werden verschillende missies van meerderheidsocialisten naar Moskou gezonden. De BWP stuurde haar voorman Emile Vandervelde, Hendrik de Man en Louis

De socialistische jeugdbeweging

De Brouckère, maar bleef zich echter verzetten tegen de Conferentie van Stockholm waarbij opgeroepen werd tot een algemene staking om de vrede te bewerkstelligen. De Antwerpse Socialistische Jonge Wacht radicaliseerde in 1918 nog verder zijn standpunt en eiste in een manifest een onafhankelijke Vlaamse Republiek. Samen met de Socialistische Jonge Wacht sprak Van Extergem zich uit voor het verdwijnen van de Belgische staat. Hiermee verwijderden ze zich terug van de BWP. Huysmans wou enkel culturele autonomie voor Vlaanderen uit schrik ook dat de socialisten te zwak zouden staan tegenover de katholieken. Alleen een deel van de jongerenorganisatie van de BWP volgde de republikeinse stellingen van Van Extergem. De pro-Stockholmbeweging werd in Vlaanderen nog gedragen door de Socialistische Jonge Wacht, de Vlaamse Sociaaldemocratische Arbeidersgemeenschap, de Gentse BWP-federatie en de Antwerpse en Tiense vakbondsfederatie. Huysmans zou er niet in slagen alle sociaal-democraten op eenzelfde lijn te brengen om tot een algemene staking te komen. Na de oorlog bleek dat Van Extergem door het Duits propagandabureau werd betaald voor het geven van meetings; hij gaf het geld echter aan de socialistische jongerengroep. Na 1918 werden de minderheidssocialisten die aan hun principes vasthielden niet meer aanvaard in de BWP. Van Extergem kwam in de gevangenis terecht en na een mislukte poging om een Vlaams-radicalen socialistische partij op te richten, kwam hij bij de verkiezingen van 1928 op voor de Communistische Partij.

Door de oorlogservaring en de Russische revolutie ontstonden er binnen de Socialistische Jonge Wacht na de oorlog kleine communistische groepjes. Op haar congres van 8 en 9 juni 1919 werd deze Rode Jeugd-strekking zelfs erkend als dé Socialistische Jonge Wacht. Zij betoonde steun aan de Russische en Hongaarse revolutie en hield een pleidooi voor een meer autonome opstelling. Op het Vlaams congres van juli 1919 en het buitengewoon congres van maart 1920 werd deze linkerkant echter reeds geminoriseerd. Een aantal groepjes splitste zich hierna af van de nationale federatie, onder andere in Brussel met War Van Overstraeten, en fuseerde in 1921 met *'Les Amis de l'Exploité'* van Jacquemotte tot de Communistische Partij.

De BWP legde hierna de autonomie van de Jonge Wacht sterk aan banden, zonder veel protest van de jongeren trouwens. De socialisten zaten na de oorlog in de regering en verwierven tussen 1919 en 1921 voor de arbeidersklasse een aantal belangrijke sociale verbeteringen. Door het 'Pact van Lophem' werden zowel het algemeen stemrecht als het principe van de achturedag toegezegd. De naoorlogse arbeidersbeweging werd ook beter georganiseerd waardoor de jongeren niet meer in de onmiddellijke strijd voor een beter bestaan betrokken hoefden te worden. In 1922 werd de eerste koepel van socialistische jeugdverenigingen opgericht: de Centrale Jeugdraad waar de Federatie der Lichamelijke en Zedelijke Opvoeding en de Nationale Federatie der Socialistische Jonge Wachten deel van uitmaakten. De verbeterde materiële omstandigheden in de jaren na de oorlog brachten ook meer vrije tijd mee voor de arbeidersjeugd. Hierop speelde de Socialistische Jonge Wacht in door het ontwikkelen van plaatselijke ontspanningsclubs waar het politieke aspect maar zijdelings meer aan bod kwam. Zij bouwde een zeer

polyvalente structuur uit met kindergroepen, sportafdelingen, turngroepen toneel- en zangverenigingen en slaagde er op deze manier in haar ledental heel snel uit te breiden. In 1923 bereikte dat een echt hoogtepunt met meer dan 20.000 leden, waarvan echter slechts één vierde in Vlaanderen. De meeste leden werden in Vlaanderen nog steeds geworven in de provincie Oost-Vlaanderen.

In de partijstatuten van de BWP stond wel nog dat de Socialistische Jonge Wacht, naast de opvoeding van de arbeidersjeugd, belast was met de strijd tegen het militarisme. De Jonge Wacht eiste op korte termijn de verkorting van de dienstplicht en op lange termijn de hervorming van het leger tot volksleger. Op 16 oktober 1921 had te La Louvière een socialistische manifestatie plaats voor de 6-maandendienstplicht. Bij die gelegenheid kreeg de Jonge Wacht een vaandel overhandigd met een gebroken geweer als embleem. Dit gebroken geweer zou tot kort vóór de Tweede Wereldoorlog het symbool blijven van het socialistisch pacifisme. Deze antimilitaristische politiek van de socialisten, die vooral de liberalen dwars zat, gaf aanleiding tot de val van de regering. De liberalen eisten het ontslag van de socialistische minister van Openbare Werken, Anseele, die aan de manifestatie te La Louvière had deelgenomen. Alle socialistische ministers legden hierop hun ambt neer en na december 1921 verzeilde de BWP in de oppositie. Tot 1925 – toen de BWP terug in de regering kwam – meende de Socialistische Jonge Wacht dat de politieke discussie enkel thuishoorde op de congressen van de partij. De discussie met de BWP kwam terug op gang nadat de partij het communistisch voorstel om de legerdienst tot zes maanden in te korten om tactische redenen niet steunde. Xavier Relecom, voorzitter van de Jonge Wacht te Schaarbeek, vormde een eerste oppositiegroep, vrij vlug gevolgd door de volledige Brusselse federatie. De terugval van het ledental begon reeds in 1924. Redenen die kunnen meegespeeld hebben zijn : de organisatorische chaos waarin de jeugdbeweging terecht kwam, de inhoudelijke vervlakking, de depolitisering van de leden en de opkomst van de arbeidersjeugdgroepen.

II. Het Arbeidersjeugdverbond

Nog tijdens de Eerste Wereldoorlog waren nieuwe geestesstromingen ontstaan die zich ‘*au-dessus de la mêlée*’ afzetten tegen de heersende maatschappelijke waarden. In Parijs ontstond de Clarté-groep, in Antwerpen het Lumière-genootschap genoemd, die jongeren de kans gaf om in het artistieke leven te debuteren en die een duidelijk internationalistisch-pacifistisch karakter had. In de kunst vervingen het surrealisme, het dadaïsme en Bauhaus de vooroorlogse burgerlijke waarden van onder meer de *art nouveau*. In het Lumière-genootschap vindt men de minderheidssocialisten terug, die in 1917 voorstanders waren van de Conferentie van Stockholm. Hoewel Huysmans er niet in slaagde de vrede te bewerkstelligen, zouden pacifisme en antimilitarisme de naoorlogse jongeren blijven begeistere. Om tot een internationale eensgezindheid te komen rond pacifisme, moesten arbeiders niet enkel tot socialistisch denkende, maar ook tot socialistisch handelende en voelende mensen gevormd worden. De internationale

De socialistische jeugdbeweging

- De Oostendse Rode Valken met Louis Major (bovenste rij, derde van links), begin jaren '30. (Foto ANSAB)

solidariteit en de strijd tegen de burgerlijke moraal zouden de bodem worden waarop de Arbeidersjeugd groeide.

De jaren twintig betekenden de doorbraak van de 'cultuurbeweging'. In Bielefeld (bij Hannover) had eind juli 1921 een internationaal treffen plaats van socialistische jeugdleiders. Als Vlaamse afgevaardigden voor de Socialistische Jonge Wacht waren onder meer Chris De Bruycker, Gust De Muynck en Jef De Graeve aanwezig, vergezeld van drie partijleden: Hendrik de Man, Louis de Brouckère en Jozef van Roosbroeck. Ze werden er geconfronteerd met een heel nieuw concept van jeugdwerk. In 1908 was in Duitsland een wet gestemd die jongeren onder de 18 jaar elke deelname aan politieke activiteiten verbood. Hierdoor moest men wel een eerste stap zetten naar een meer cultureel geïnspireerde werking binnen de socialistische jeugdbeweging. Na de oorlog sloot men terug aan bij deze werking, maar dit keer om te ageren tegen de naoorlogse cultuurloosheid en de toenemende verburgerlijking van de arbeidende klasse. De arbeidersjeugd in het overwonnen Duitsland kreeg een eigen stijl van eenvoud en natuurlijkheid, met een innige gemeenschapszin en een verregaande autonomie ten opzichte van de partij. Ze was erfelijk aan de eind 19^e-eeuwse *Wandervogel*traditie, een jeugdbeweging voor middenstandskinderen die teruggreep naar het onverdorven romantische verleden. Er was geen scheiding tussen jongens en meisjes, ze zouden elkaar in volle vrijmoedigheid en met eerbied voor elkaars persoonlijkheid benaderen.

Ook de Nederlandse Arbeiders Jeugd Centrale (AJC), in 1918 gesticht door de Sociaal-democratische Arbeiders Partij en het Nederlands Verbond van Vakverenigingen, vond in de ideologie van de *‘Deutsche Arbeiter Jugend’* de oplossing voor de problemen van de jeugdzorg. Koos Vorrink werd de grote bezieler en hervormer van de Nederlandse Arbeiders Jeugd Centrale. In maart 1923 bezocht hij met een groep AJC-ers Vlaanderen om het doel en wezen van de nieuwe cultuurbeweging toe te lichten. Net daarvoor, begin maart 1923, waren in Antwerpen en Gent de eerste Arbeidersjeugdgroepen gestart. Rond de kernen Gent en Antwerpen vormden zich onmiddellijk nieuwe groepen. Na 1926 volgde ook een doorbraak in Brussel (Moortebeek), Ronse, Menen, Brugge, Oostende, Aalst en Leuven. Deze eerste groepen ontstonden duidelijk vanuit de jongeren zelf. Algemeen kan gesteld worden dat, met uitzondering van Antwerpen – waar de Socialistische Jonge Wacht in die periode praktisch verdwenen was en men uit de Kindergroepen rekruteerde –, de meeste Arbeidersjeugdgroepen ontstonden als afscheuringen van de bestaande Jonge Wachtgroepen. In Gent was Anseele niet te vinden voor een culturele jeugdwerking en ook in Antwerpen stond Huysmans er sceptisch en wantrouwig tegenover. De reden hiervan was vooreerst het feit dat de Arbeidersjeugd los van de BWP was ontstaan, maar we kunnen ons ook voorstellen dat het element coëducatie in deze nieuwe jeugdbeweging heeft meegespeeld. De samenkomsten van de Socialistische Jonge Wacht hadden meestal ’s avonds plaats. Meisjes mochten er van hun ouders veelal niet naartoe. Indien er meisjes in de Jonge Wacht actief wilden zijn, werden ze bovendien – in de meeste afdelingen – tot in de jaren ’30 in aparte meisjesgroepen ingedeeld. De Arbeidersjeugdgroepen kwamen minstens tweemaal per week bijeen : op zaterdag was er de oefenavond met volksdans, lezingen, gedichten en ’s zondags was er een wandeltocht.

In 1931 publiceerde Hendrik de Man *Opbouwend socialisme*, een uitvloeisel van de toen heersende ideeën rond het socialisme als cultuurbeweging, beïnvloed door onder meer Max Adler, Felix Kanitz, Otto Rühle, Victor Engelhardt, Henriëtte Roland Holst en Koos Vorrink. In dit werk beschreef de Man het belang van de socialistische jeugdbeweging. Vooral in de Arbeidersjeugd vond hij een embryonale vorm van een nieuwe, eigen levensstijl, die fel afstak tegen de vervlakking van het burgerlijke amusementsleven : geen tabak, geen alcohol, geen samenklitten in rokerige balzalen, maar terug naar de natuur, musiceren met blokfluit, mandoline en gitaar, volksdansen, sobere en praktische kledij, een verzorgd lichaam en vooral het individu ten dienste van de gemeenschap, internationale solidariteit, een vrij aanvaarde discipline, een kameraadschappelijke verhouding tussen de geslachten en ontwikkeling van de persoonlijkheid door verantwoordelijkheidsgevoel. Cultuur was volgens de Man levensvorming. De Arbeidersjeugd diende op die manier een voorbeeldfunctie te vervullen binnen de socialistische arbeidersbeweging. Precies deze voorbeeldfunctie zou leiden tot een controversie binnen de beweging. De eisen aan de leden, de aparte kledingstijl en de hoge bijdragen – onder meer omwille van het kamperen – konden slechts een klein gedeelte van de arbeidende jeugd bekoren. De meeste leden waren dan ook kinderen van winkeliers, geestesarbeiders en geschoolde arbeiders. Zowel Vorrink als de Man waren

De socialistische jeugdbeweging

zich hiervan bewust en streefden dan ook geen hoge ledencijfers na. De Man stelde dat juist van een elite een grote kracht kon uitgaan, waarvan de resultaten slechts op langere termijn merkbaar zouden zijn. De socialistische partij en de vakbond zouden echter blijven dromen van een – gedisciplineerde – massabeweging voor de jeugd.

In de eerste jaren van de Arbeidersjeugdbeweging was de band met Nederland zeer sterk. De groepen werden ingedeeld in twee afdelingen, net als in Nederland : van 14 tot 16 jaar hoorde men bij de A-leden, van 17 tot 21 jaar bij de B-leden. Tot een zelfstandige uitwerking van een eigen Vlaamse ideologie is het nooit gekomen. Vele pioniers en oud-leden van de Arbeidersjeugd schrijven het geringe succes in Vlaanderen dan ook toe aan het feit dat de beweging volgens een typisch Hollands model was uitgebouwd en nooit op Vlaamse leest werd geschoeid. In Wallonië bestond slechts een belangrijke inplanting te Luik, Verviers en in de Borinage. Deze Arbeidersjeugdafdelingen waren nog aangesloten bij de Socialistische Jonge Wacht. De Brusselse federatie was bij Vlaanderen aangesloten. Franz Tielemans, leider van de Arbeidersjeugdgroep Leuven en in 1931 medeoprichter van de Anti-Oorlogsliga, merkte in 1929 op dat de Brusselse federatie de beweging als te Germaans beschouwde en vond dat de jeugd in Vlaanderen zich teveel richtte naar de Hollandse Arbeiders Jeugd Centrale. De Vlaamse jeugd zou zich volgens Tielemans afkeren van Brussel en Wallonië om een zelfstandige beweging te vormen, steunend op Noord-Nederland. Hierin speelde zeker ook de Vlaamse kwestie : de Vlamingen hadden zich tot dan tevreden moeten stellen met drie bladzijden in *L'Etudiant socialiste* en eisten een eigen orgaan. Bij de herverkiezing van een volksvertegenwoordiger in 1929 hadden de leden van de Arbeidersjeugd zich achter de Antwerpse socialistische Borms steunden geschaard en in *De Jonge Kameraad* van juni 1929 werd de vooruitgang van de Vlaams-Nationalisten als enig positief feit van de verkiezingen genoemd. Oscar De Swaef, leider van de Arbeidersjeugd-Moorbeek – behorend tot de Brusselse federatie – had reeds in 1927 gereageerd tegen de slaafsheid waarmee de Vlaamse Arbeidersjeugd het mysticisme en dogmatisme van de Arbeiders Jeugd Centrale volgde. Vooral de Antwerpse groep AJ-ers of Ajotters – afgeleid van de Duitse afkorting van *Arbeiter Jugend* : *A-jot* – keek vaak neer op de kleinere afdelingen die de regels niet tot in de perfectie volgden. In oktober 1925 werd te Antwerpen zelfs een federaal bestuur samengesteld met de naam Arbeiders Jeugd Centrale Antwerpen om aan te duiden dat deze groepen zich volledig naar het Nederlands model wensten te richten.

Op nationaal niveau sloten de eerste Arbeidersjeugdgroepen zich aan bij de Nationale Federatie van de Socialistische Jonge Wachten. Dat deed de verstandhouding echter absoluut geen goed. De Jonge Wachers die nog aan politiek wilden doen, voelden zich sterk in de hoek gedruwd door de Jonge Wachtkernen die volgens de nieuwe methoden waren gaan werken. Op het congres van de Vlaamse Bond van de Federatie van Socialistische Jonge Wachten te Gent in maart 1927 kwam de leiding in handen van Oscar De Swaef, hiermee kreeg de cultuurbeweging de bovenhand. De tegenstellingen werden onhoudbaar en in 1928 werd de Vlaamse Bond van de Socialistische Jonge Wacht omgevormd tot het Arbeiders Jeugd Verbond (AJV), dat zich afscheurde van

de Nationale Federatie van de Socialistische Jonge Wacht en autonoom aansloot bij de Socialistische Jeugdcentrale, de opvolger van de in 1922 opgerichte Centrale Jeugdraad. Onder meer de Kortrijkse federatie bleef bij de Nationale Federatie van de Socialistische Jonge Wacht aangesloten. Het Arbeidersjeugdblad *De Jonge Kameraad* werd erkend als Vlaams orgaan.

In navolging van de Nederlandse en Duitse Arbeidersjeugdbeweging werd ook de coëducatie ingevoerd. Reeds twee maanden na de stichting van de eerste Arbeidersjeugdgroepen startte men met gemengde groepen. In de praktijk kwam de coëducatie maar moeizaam van de grond. In veel groepen waren de meisjes in de minderheid. Weinig meisjes namen deel aan de vergaderingen of discussieavonden, ze namen ook geen verantwoordelijkheid op in de groep. De meisjes die lid werden kwamen meestal samen met hun broer. De felste tegenstand tegen de coëducatie kwam door het samen kamperen van jongens en meisjes. Kamperen was bij de Arbeidersjeugd een belangrijk middel om de gemeenschapszin aan te kweken. Het internationaal Pinksterkamp werd beschouwd als het hoogtepunt van het jaar. Alle Arbeidersjeugdgroepen verzamelden er in één groot kamp. De Nederlandse Arbeiders Jeugd Centrale en de Duitse *Sozialistische Arbeiterjugend* steunden de Vlamingen financieel om aan de kampen te kunnen deelnemen. Later zou een Kampfonds opgericht worden waarvoor de leden elke week geld voor een zegel moesten bijeenrapen door zich zoetigheden, alcohol, sigaretten, bioscoopbezoek enz. te ontfemen. Karaktervorming werd het sleutelwoord. Het samen kamperen van jongens en meisjes was voor tegenstanders van de Arbeidersjeugdbeweging een bron van verdachtmaking. Vele ouders weigerden dan ook hun kinderen aan de kampen te laten deelnemen. In een tijd waarin kamperen zelfs nog niet ingeburgerd was, werd ook van katholieke zijde heftig geprotesteerd tegen dit gemengd kamperen. Ook de kledij gaf aanleiding tot reacties : de leden werden op het kampeerterrein te Lichtaart vaak voor ‘bohemers’ uitgescholden. De Vlaamse meisjes droegen – in tegenstelling tot de Nederlandse die de Duitse folklore-look aanhielden – fleurige kledjes in felle kleuren. In Vlaanderen moesten de ‘koptelefoonvlechtjes’ het al snel afleggen tegen de korte kopjes. De jongens droegen een ‘manchesterbroek’, een driekwartbroek in ribfluweel. De Arbeidersjeugdbeweging was een typisch grootstadfenomeen. De excentriciteit van de leden werd daar makkelijker aanvaard dan in de dorpen waar men kampeerde. Bovendien kon men in de stad in de volkshuizen terecht, elders was er zowel een gebrek aan een deskundige leiding als aan goede lokalen.

In de zomer van 1924 maakte Vorrink zijn manuscript af over de omgang tussen jongens en meisjes. Het zou onder de titel *Stormtij* één van de meest verspreide publicaties van de Arbeiders Jeugd Centrale in Vlaanderen worden. Vorrink poneerde dat het kapitalisme de vrouwen en meisjes uit de enge kring van het huishouden trok en dat het de voorbereiding van de vrijmaking van de vrouw inhield. Hij stelde ook het kapitalisme verantwoordelijk voor de “laffe scharretpartijtjes” van jongens en meisjes, voor de “onwaarachtigheid van het huwelijk” en voor de “brutale ontkenning van de zedelijke en geestelijke waarden van de mens” die hij om zich heen waarnam. Vrijheid betekende

De socialistische jeugdbeweging

voor Vorrink niet dat men kon doen of laten wat men wilde. Hij fulmineerde heftig tegen vrouwen die uitgingen wanneer en waarheen zij wilden, die te laat thuiskwamen en zelfs tegen vrouwen die zich vermaakten en lazeren zoals het hun zinde. Daartegenover introduceerde hij de leuze 'vrijheid door verantwoordelijkheid', hierin geïnspireerd door Bernard Shaw die volgende gedachte lanceerde: "Het democratische levensgevoel is het gevoel van onbepaalde achting voor elke medemens". Meisjes en jongens in de jeugdbeweging moesten elkaar leren kennen en waarderen, niet alleen als geslachtswezen, maar bovenal als kameraad. Getuigenissen van oud-leden bevestigden de gelijkwaardigheid in de verhouding tussen jongens en meisjes in de Arbeidersjeugdbeweging. Niemand herinnert zich enige vorm van discriminatie of schunnige opmerkingen. In het gewone werk en op de kampen draaiden meisjes en jongens gelijk op voor alle taken. Over emancipatie werd praktisch niet gepraat, "men was gewoon geëmancipeerd binnen de Arbeidersjeugd" stelden de meesten vast. Maar in het hoofdbestuur zien we, behalve Yvonne de Man (zus van Hendrik) en Tine Hannick, in de jaren '20 geen vrouwen. Nadien zou hun vertegenwoordiging er alleen maar slechter op worden.

In 1929 had de Arbeidersjeugd 582 leden verspreid over 23 afdelingen, waarvan 354 leden jonger dan 16 jaar. Een weg naar een verbreding van de beweging werd gezien in de overname van de principes van de Oostenrijkse Rode Valkenbeweging. In hetzelfde jaar kwamen de Belgische Ajotters enthousiast terug van de Jeugdfeesten in Wenen. Ze hadden er kennis gemaakt met de pedagogische methodes en de organisatorische structuur van de Rode Valkenbeweging, ontwikkeld door Anton Tesarek. De naam Rode Valk koos Tesarek omwille van de dubbele symboliek: rood als kleur van het vaandel van de georganiseerde socialistische beweging en valk als symbool van de vrijheidszin en de onafhankelijkheidsdrang. De eerste wet van de Rode Valken luidde: "Wij, Rode Valken zijn arbeiderskinderen, wij zijn er fier op!". De uitgangspunten van de Rode Valkenbeweging sloten zeer goed aan bij die van de Arbeidersjeugdbeweging: zelfstandigheid, zelfdiscipline en zelfkritiek waren basisbegrippen. De Rode Valken hoefden de opvoeding niet langer te 'ondergaan' maar werden verondersteld actief mee te werken om de beweging goed te laten functioneren. De Weense onderwijzer Tesarek haalde zijn pedagogie bij de 'école nouvelle', ontwikkeld door onder meer Decroly, Freinet en Coussinet. Hij haalde zijn inspiratie ook bij de scoutsbeweging van Baden Powell. In tegenstelling tot de Arbeidersjeugdbeweging, waar competitie uit den boze was, werd nu wel sportbeoefening toegelaten, in een geest van vreedzame competitie. Tesarek verzette zich wel tegen voetbal. Opvallend was ook de invoering van een uniform, iets waartegen de Arbeidersjeugdbeweging zich altijd verzet had.

Pionier en stichter van een eerste Rode Valkengroep in België, was opnieuw Antwerpen. Het Arbeidersjeugd-hoofdbestuur had zich eerst tegen deze oprichting uitgesproken omdat er een tekort was aan bekwame leiders, maar reeds in oktober 1929 werd het licht toch op groen gezet. De Belgische Rode Valken (RV) zouden bestaan uit jongeren van 12 tot 16 jaar, de vroegere A-leden. Tesarek had oorspronkelijk enkel jongeren van 12 tot 14 jaar op het oog, maar zo werd een oplossing bereikt voor het probleem

De socialistische jeugdbeweging

• Stootbrigade van de Syndicale Jeugd op propagandatocht in Kontich voor het Plan van de Arbeid, 10 maart 1935. (Foto AMSAB)

van de A-leden die tot dan toe eigenlijk niet op hun plaats waren in de meer ernstige Arbeidersjeugdbeweging. De kleinste kern van de Rode Valkenbeweging was de horde met 12 à 15 kinderen. Twee tot vier horden vormden een troep, die op zijn beurt weer een stam vormde per gewest. In 1931, twee jaar na de oprichting van de eerste Rode Valken, telde het Arbeidersjeugdverbond reeds 1108 leden, waaronder 656 Rode Valken. Er ontstond hierdoor een tekort aan leiders. Daarom werden voor de B-leden (16-18 jaar), die nu Pioniers genoemd werden, geregeld gewestelijke cursussen ingericht om ze als toekomstige leiders vertrouwd te maken met de nieuwe pedagogiek. Vooral eer men effectief Rode Valkenleider kon worden, moest men wel een lange weg afleggen van proeven in oriëntatie, EHBO, volksdans, knutselen, kamperen enz.

Ook binnen de Rode Valkenbeweging moest de verhouding tussen meisjes en jongens op eerbied voor elkaar berusten. Regel 8 van de Rode Valkenwet luidde : “Wij, Rode Valken, streven naar reinheid in woorden en daden”. De tegenstanders van de coëducatie fulmineerden nu tegen de Rode Valken, tegen hun ‘blote benen’ en tegen de Rode Valkenmeisjes die volgens hen op jongens leken. In 1934 veroordeelde paus Pius XI de coëducatie in een wereldlijke brief. Het katholieke jeugdorgaan *Leidersblad* nam deze gelegenheid te baat om de “ongeregelde samenhoping van mannen en vrouwen zonder enig onderscheid” bij de Rode Valken aan te vallen. Nochtans had een medewerker van ditzelfde blad, Felix Van den Abeele, zich in 1933, na een bezoek aan het Pinksterkamp, nog positief uitgelaten over de orde en de tucht in het kamp te Lichtaart. In januari 1932 had in Gent de eerste Meisjesconferentie van het Arbeidersjeugdverbond plaats. Deze

De socialistische jeugdbeweging

conferentie werd voorafgegaan door een reeks artikels in *De Jonge Kameraad* die specifiek tot de meisjes was gericht. Hierin werd vooral de achterstand in de ontwikkeling van de meisjes besproken en hun gebrek aan initiatief en zelfstandigheid. Isabelle Blume, nationaal secretaris van de Socialistische Vrouwen, had reeds eerder op de vrouwenconferentie van 13 juli 1930 kritiek geuit op de coëducatie. Zij stelde dat het samen opvoeden van meisjes en jongens niet zonder gevaar was voor de persoonlijkheid van het meisje. Onder invloed van de man zou de vrouw zich laten besturen en zou zij zelf geen besluiten meer kunnen nemen. De oorzaak van het mislukken van de jeugdbeweging zou volgens haar liggen in het feit dat meisjes ondanks alles goede huishoudsters moesten zijn en dat men juist daarom de vrouw niet te veel uit haar huis moest halen. Blume zag meer heil in het oprichten van aparte meisjesgroepen. In de Arbeidersjeugdbeweging werden effectief in enkele afdelingen afzonderlijke meisjeshordes opgericht. Zij kwamen echter alleen samen voor ‘typische meisjesactiviteiten’ zoals naaien en knutselen. De andere activiteiten gebeurden nog steeds met de jongens samen. Blume pleitte in ditzelfde betoog ook voor het invoeren van lessen in ‘gezondheidsleer en geslachts-zedeleer’, noodzakelijk bij “het binnengaan in werkhuzen of fabrieken met hun verderfelijke opwekkingen”. De Arbeidersjeugdbeweging zou zich echter pas na de Tweede Wereldoorlog over deze problematiek buigen.

In 1933 verschenen de eerste voor Hitler gevluchte Valken op de Internationale Rode Valkenrepubliek te Oostduinkerke. In Duitsland en Oostenrijk was de beweging reeds verboden. Leden van het Vlaams Nationaal Verbond vielen het kamp aan en vernielden de tenten. De opkomst van het fascisme en de economische crisis met werkloosheid als gevolg, hadden een politiserende invloed op de jongeren. Vele Arbeidersjeugdleden gingen terug naar de politiek actieve Socialistische Jonge Wacht die haar ledental zag toenemen en een belangrijke rol ging spelen bij de verschillende stakingen in de loop van de jaren '30 en bij het verzet tegen het opkomend fascisme. Vooral in Wallonië sloten de meeste jongeren bij de Jonge Wacht aan, maar ook in Vlaanderen, bijvoorbeeld in Oostende, gingen de meeste leden van de Arbeidersjeugdbeweging over naar de Jonge Wacht. In veel afdelingen gingen de leden ook militeren bij de in 1931 opgerichte Anti-Oorlogsliga. De liga werd opgericht door een aantal overwegend Vlaamse socialistenvan wie gewezen Ajotters Louis Major en Franz Tielemans. De liga stond los van de BWP en groeide uit een ethische afkeer van oorlog en geweld. Hun kenteken, drie naar beneden wijzende pijlen, betekende : tegen het fascisme, tegen het kapitalisme, tegen oorlog. Aanvankelijk extreem-pacifistisch, evolueerde de liga door de herhaalde aanvallen van fascistische groepen naar een meer politiek-revolutionaire houding met gewapende milities. In 1933 telde de organisatie reeds 10.000 leden die met hun uniformen en discipline opvielen in de socialistische optochten. Kort daarna ontstond echter een scheuring in de liga tussen de gematigden, die het fascisme via het nieuw partijprogramma, het Plan van de Arbeid (zie verder) wilden bestrijden, en een uiterst linkse, trotskistische tendens die in 1936 uiteindelijk de toegang tot de socialistische lokalen werd ontzegd. Opvallend is dat ook in deze organisatie de vrouwenafdeling nooit van de grond kwam. In november 1931 had binnen het Arbeidersjeugdverbond

een eerste conferentie plaats voor leden vanaf 16 jaar. Voorzitter Gust De Muynck gaf er een uiteenzetting over het nationaliteitenvraagstuk en de klassenstrijd. Voor de Arbeidersjeugdbeweging was dit onderwerp blijkbaar te controversieel, er werd geen echt standpunt ingenomen hoewel er heftig gediscussieerd werd. Dit was kenmerkend voor de Arbeidersjeugdbeweging. Er bleef steeds een zekere reserve om actief aan politiek te doen. Ondanks de geringe financiële steun en zelfs het wantrouwen van de BWP tegenover de Arbeidersjeugd, bleef de beweging de strekking van de partij volgen. Om aan geld te geraken ontwikkelde het Arbeidersjeugdverbond enkele 'socialistische instellingen in het klein' zoals een eigen spaarfonds en een coöperatieve, de zogenaamde 'Verkoopscentrale' die te Antwerpen en Gent (De Vlam) boeken en kampeermateriaal verkocht.

Reeds in 1930 zette de Arbeidersjeugd zich in om het probleem van de jeugdwerkloosheid aan te pakken. In januari 1931 kwam, op haar voorstel, een commissie tot stand met vertegenwoordigers van de Federatie van Vakbonden, van de pas te Antwerpen opgerichte Syndicale Jeugd en met Ger Schmook als afgevaardigde van de partij. In navolging van de Katholieke Arbeidersjeugd besloot het Arbeidersjeugdverbond werklozenkampen in te richten op zijn kampeerterrein te Lichtaart. De Socialistische Jonge Wacht gaf hierop kritiek omdat ze vond dat dit initiatief te dicht bij de verplichte werkkampen stond. De Syndicale Jeugd daarentegen volgde dit initiatief.

III. De Syndicale Jeugd

In 1926 werd in het Internationaal Verbond van Vakverenigingen (IVV) een bijzondere commissie aangesteld om het vraagstuk betreffende de arbeidende jeugd en de arbeidersopvoeding te bestuderen. Op 12 juni 1928 werd door het IVV een programma van minimumeisen voor de bescherming van de jonge arbeiders aangenomen. In Nederland had men reeds vastgesteld dat de Arbeiders Jeugd Centrale de massa van de jonge arbeiders niet kon bereiken en werd reeds in 1927 door de vakbeweging het initiatief genomen om de organisatie en opvoeding van de jeugd ook via de vakbond te laten gebeuren.

Vanaf 1929 organiseerde de Algemene Centrale te Antwerpen uitstappen voor haar leden van 14 tot 17 jaar. Ook de Federatie van de Boekdrukkers verenigde haar leden vanaf 16 jaar. De Voedings- en Kledingsnijverheid besteedde reeds tamelijk hoge bedragen aan de opvoeding van de jeugd en aan het inrichten van reizen. Deze vakbondscentrales richtten ook vakscholen voor hun leden in. Al deze initiatieven gebeurden echter sporadisch en zonder enig overleg op nationaal plan.

Tijdens de Syndicale Studieweek te Antwerpen in 1929 werd het jeugdvragestuk besproken. Het rapport De Vlaemynck richtte hierbij de aandacht van de centrales op de specifieke eisen van de jongeren : beroepsoriëntatie, leerlingenwezen, minimumlonen, alle zaken die mogelijk ter sprake konden gebracht worden bij de CAO-onderhandelingen. Daaruit kwam een eerste bijeenkomst voort van jonge vakbondsleden op 28

september 1930. Gustaaf Laroche, secretaris van de Algemene Federatie van Vakbonden van Antwerpen, legde hierbij de nadruk op de ‘opvoedkundige taak’ van de vakbeweging. De leergangen die hierop volgden werden druk bijgewoond. Op 9 november 1930 werd in samenwerking met de Arbeidersjeugd en de andere jeugdgroepen van de arbeidersbeweging een gewestelijke jeugdbetoging ingericht voor de Internationale Vredesactie waaraan ca. 350 jonge gesyndiceerden deelnamen. Na deze initiatieven werd op 18 januari 1931 de werking te Antwerpen bestendig met de oprichting van de Syndicale Jeugd: “Hoe vroeger de jeugd bijgebracht wordt dat de vakorganisatie voor de arbeiders onontbeerlijk is, des te trouwer zullen zij op lateren leeftijd lid blijven”⁴. De nieuwe organisatie stond open voor alle gesyndiceerde jongeren van 14 tot 25 jaar. De beginleeftijd werd op 14 jaar gesteld omdat dit het tijdstip was waarop men zijn loopbaan moest kiezen. De politieke jeugdorganisatie werd verweten geen aanknopingspunten met de directe vakbelangen van de jeugd te hebben. Verder speelde het grote aantal jonge tewerkgestelden in bepaalde sectoren een grote rol: als zij niet gesyndiceerd waren, kon de vakbeweging geen invloed in die nijverheden uitoefenen. Naast het probleem van de ledenwerving was er ook gebrek aan bevoegde leidende elementen voor de toekomst van de vakbond.

Binnen de Syndicale Jeugd werd de nadruk gelegd op de samenwerking met de oudere generatie. Daarbij werd alles uit de jeugdbeweging geweerd wat naar discussie zweemde over de richting en de tactiek van de vakbeweging. De vakbondsleiding hield de touwtjes stevig in handen. Het Antwerpse initiatief had een bescheiden succes: bij de stichting telde de Syndicale Jeugd 189 leden – totaal aantal vakbondsleden in Antwerpen jonger dan 21 jaar: 18.000 – eind 1934 waren het er al 3111.

De vakbond wijdde zijn congres van 17-18 april 1932 aan de organisatie van de jeugd en de rol die de vakbeweging daarbij moest spelen. De leeftijdsgrens werd nu gesteld op 21 jaar. De verkiezingsnederlaag van de socialisten in 1929 en de staking van 1932 deed de politieke, maar vooral de syndicale leiding zich realiseren dat er dringend moest gezocht worden naar vernieuwing. In de speurtocht naar alternatieven nam Emile Vandervelde contact op met de oud-stichter van de Arbeidersjeugdbeweging, Hendrik de Man. Het resultaat was een nieuw partijprogramma dat de economische crisis zou oplossen, waardoor volgens de Man de werkloosheid en het fascisme vanzelf zouden verdwijnen. Het ‘Plan van den Arbeid’ werd op het kerstcongres van 1933 enthousiast aanvaard.

In 1934, het jaar van de propaganda voor het Plan van de Arbeid, werd een jeugdbetoging gehouden te Brussel met 1500 deelnemers uit alle socialistische jeugdorganisaties. De Syndicale Jeugd onderscheidde zich van de andere jeugdgroepen door het dragen van een mouwband met hun embleem, een cirkel doorbroken door een driehoek. Dit stelde

---

4 ALGEMENE FEDERATIE DER VAKBONDEN VAN ANTWERPEN, *Verslag over de werkzaamheden van de jaren 1929-1930-1931-1932-1933-1934*, Antwerpen, 1935, p. 30.

hun leuze voor 'breekt den helschen kringloop', waarbij zij zichzelf zagen als degenen die door hun inzet de vicieuze cirkel van crisis en werkloosheid zouden doorbreken. Verder was er bij de Syndicale Jeugd geen echt eigen uniform en bootste zij veelal de kledij van de Arbeidersjeugd na. De Syndicale Jeugdorganisatie richtte voor de propaganda van het Plan de Man ook een stootbrigade op, die voornamelijk meetings rond het Plan organiseerde. Toen de enorme propagandacampagne voor het Plan de Man in 1935 - mede door het faillissement van de Bank van de Arbeid - plots stopgezet werd, verminderde de belangstelling voor de Syndicale Jeugd aanzienlijk. De vergaderingen werden onregelmatig, er was een gemis aan leidende elementen en er werd geklaagd over het programma dat geen rekening hield met de plaatselijke toestanden en de mentaliteit in de verschillende afdelingen. Het gebrek aan leiders werd de daaropvolgende jaren opgevangen door de vorming van medewerkers aan de Arbeidershogeschool te Ukkel.

Nationaal werden door de Federatie van Vakbonden wel in Gent, Brugge, Oostende en Aarschot Syndicale Jeugdafdelingen naar het voorbeeld van Antwerpen opgericht. In februari 1933 verscheen *Ons Leidersblad* (vanaf 1936 *Contact*) waarin onder meer uitgelegd werd hoe een secretariaat van een Syndicale Jeugdgroep moest opgezet worden en welke activiteiten men best inrichtte. Later, in maart 1937, werd zelfs een nationale conferentie voor de Syndicale Jeugd gehouden te Tilff, onder leiding van het Belgisch Vakverbond, om in alle streken van het land een afdeling op te richten. Het resultaat was echter bedroevend. Alleen in Antwerpen en Luik zou de Syndicale Jeugd vaste vorm aannemen. Heel wat federaties zagen geen heil in een gecentraliseerde organisatie in plaats van jeugdgroepen per vakcentrale. Charleroi vond dan weer dat men aan vakbondswerking moest doen via de bestaande jongerenorganisaties. De Syndikale Kommissie stond echter weinig sympathiek tegenover de andere jeugdorganisaties, vooral de Jonge Wachten werden gehemeld. Om eenvormigheid in de werking van de Syndicale Jeugd te krijgen werd een Syndicale Jeugdraad voor Vlaanderen opgericht, die al gauw zijn naam veranderde in Nationale Jeugdraad van de Syndikale Kommissie. Een ontwerp van wettelijk statuut voor de leerling-arbeiders was het resultaat van een breedvoerig onderzoek van de Jeugdraad. Voor de vakbond was dat een prioriteit gezien jongeren van 14 tot 19 jaar de voorkeur kregen bij tewerkstelling. Eens ze 20 jaar werden en aanspraak konden maken op een minimumloon, werden ze afgezet om terug plaats te maken voor een nieuwe leerjongen. De aangesloten jongeren moesten dan ook bewust gemaakt worden van het feit dat zij door aan dergelijke praktijken deel te nemen, het werk van de vakbond verknoeiden.

In de congressen van de vakcentrales werd vooral bij de Bouw-, Hout- en Fabriekswerkers en bij de Metaalbewerkeren over de organisatie en de opvoeding van de jeugd gesproken. Vic Thijs van de metaalbewerkerencentrale vond de Syndicale Jeugd een te kleine kernbeweging, die werd gebruikt voor het uitdelen van verantwoordelijke postjes in de vakbond. De vakcentrales klaagden ook het feit aan dat, ondanks de pogingen van de Syndikale Kommissie om deze vakcentrales aan te zetten afdelingen van de Syndicale

De socialistische jeugdbeweging

• Sportprint van het Vlaams Nationaal Verbond voor de verkiezingen van 1936. De oude (Vanderveelde) en de nieuwe garde (Spaak) binnen de BWP worden aangevallen door de verschillende takken van de jeugdbeweging. (Foto Amsis)

Jeugd op te richten, deze geen geld ontving uit het 1-Meifonds, terwijl de Socialistische Jonge Wacht – die door de vakbeweging niet werd erkend – daar wel van profiteerde. De Socialistische Jonge Wacht op zijn beurt kantte zich tegen de oprichting van de Syndicale Jeugd omdat deze juist veel meer financiële armslag had dan hijzelf. De deelnames aan betogingen van de Syndicale Jeugd, hun verplaatsingskosten, het drukken van brochures en congresrapporten en zo meer, werden door de vakbondscentrales of de Syndicale Commissie betaald. In 1932 besteedde deze laatste een bedrag van 8000 frank aan de Socialistische Jeugdcentrale, ze betaalde echter 15.922 frank onkosten van de Syndicale Jeugd. De Jonge Wacht verzette zich ook tegen de oprichting van de Syndicale Jeugd omdat deze verdeeldheid zou zaaien in de socialistische jongerenbeweging en nog meer omdat de syndicale bureaucratie de Syndicale Jeugd volledig in handen had.

In augustus 1935 werd de terugval van het ledental van de Syndicale Jeugd in Antwerpen verholpen door de oprichting van een nieuwe afdeling : de Kolloman Wallisch, voor jongeren tussen 21 en 25 jaar, een stootbrigade die naar de buitengemeenten moest trekken om nieuwe afdelingen van de Syndicale Jeugd te stichten en antioorlogspamfletten te verspreiden ⁵. Hiermee kwam de Antwerpse Syndicale Jeugd echter op het terrein van de Socialistische Jonge Wacht. In 1937 werd dan ook in de Federatie van Vakbonden van Antwerpen een resolutie aangenomen over de verstandhouding van de Syndicale Jeugd ten overstaan van de andere jeugdgroepen : de Kinder- of Valkenbeweging zou leden werven tot het einde van de schoolplicht en zou een zuiver pedagogische taak in socialistische richting vervullen. Vanaf het eindigen van de schoolplicht tot 21 jaar moest de plaats van de jongeren binnen de Syndicale Jeugdbeweging zijn, die zich hoofdzakelijk bekommerde om de economische en sociale vraagstukken van de jeugd. Vanaf 21 jaar moest dan de politieke scholing verzorgd worden door de politieke jeugdorganisatie ⁶.

De werking van de Syndicale Jeugd bestond onder meer uit een Opvoedingssecretariaat dat vooral cycli van cursussen en voordrachten organiseerde. Naast propaganda en agitatie werden actuele problemen besproken. Als men echter concreet gaat kijken naar de werking, dan ziet men dat leren lezen, spreken, opstellen en zingen een grote brok van het programma innamen. Het Secretariaat voor Opvoeding stelde zich ter beschikking van de aangesloten organisaties om ook voor deze leden voordrachten, eventueel met filmvertoningen, in te richten. Vanaf begin 1935 werden ontspannings-, ontwikkelings-, en propagandabijeenkomsten ingericht voor de talrijke werkloze jongeren. Samenwerking hiervoor met de plaatselijke propagandacomités kon niet verwezenlijkt worden. De wisselboekeringen van de Syndicale Jeugd zorgden voor

5 Kolloman Wallisch was een *Schutzbund*-leider in Stiermarken in de opstand tegen de dictatoriale regering Dolfuss in Oostenrijk. Hij werd op 19 februari 1934 opgehangen na verraden te zijn door een spoorwegaarbeider.

6 FEDERATIE VAN VAKBONDEN VAN ANTWERPEN, *Jaarverslag 1937*, Antwerpen, 1938, p. 239.

de lectuur. De vraag naar boeken was echter meestal groter dan het aanbod. Het documentatiebureau werd vooral bezocht door de leiders van de jeugdbeweging en leerlingen van de Arbeidershogeschool te Ukkel. Ook dit bureau kampte met een personeelstekort. De Syndicale Jeugd zorgde ook zelf voor haar kadervorming door middel van studieweekends voor de bestuursleden. Slechts de beste cursisten mochten les volgen aan de Arbeidershogeschool; weinigen mochten echter van dit voorrecht genieten.

Sommige weekends werden afzonderlijk voor meisjes georganiseerd. De vertegenwoordiging van meisjes in de Syndicale Jeugd bleef eerder beperkt. De afdelingen waarvan we over ledencijfers beschikken tonen bv. voor 1934 : 86 leden te Antwerpen-Zuid, onder wie 19 meisjes; 106 leden te Wilrijk, onder wie 31 meisjes. Nochtans was hun vertegenwoordiging binnen de vakbond en meer bepaald in enkele vakcentrales niet onbelangrijk. Zo waren er binnen de categorie leerlingen van de tabakbewerking 300 meisjes gegroepeerd (tegen 100 jongens) maar werd juist daardoor afgezien van het voeren van propaganda voor de Syndicale Jeugd in deze centrale. In het bestuur van de afdeling van de Syndicale Jeugd opgericht door de vakcentrale leder en vel zetelden wel 6 vrouwen op een totaal van 26 bestuursleden. We moeten er dan ook nog rekening mee houden dat vele van de hier gegeven ledencijfers de situatie te optimistisch voorstellen, veelal gaat het om papieren leden en ligt het aantal actieve leden veel lager. "De Syndicale Jeugd eiste wel gelijk loon voor gelijk werk maar in de mate van het mogelijke". Voor de meisjes was een hoger loon reeds voldoende. Ook hier werd erop gehamerd dat de beste manier om tot realisatie van deze eis te komen, niet de klassenstrijd was, maar de scholing tot grotere vakbekwaamheid.

Toen de werkloosheid in de crisisjaren '30 toesloeg, stelde de Syndicale Jeugd in haar congressen Jeugd in Nood herhaaldelijk eisen en maatregelen voor om te ageren tegen dit jeugdprobleem. Meer dan de helft van de leden waren immers werklozen. De Syndicale Jeugd van Antwerpen wachtte niet op maatregelen van hogerhand om de jeugdwerkloosheid aan te pakken. In 1932 werd de werklozenkas van de Syndicale Jeugd gesticht. Aan deze steunverlening werd de voorwaarde verbonden van het volgen van de bijeenkomsten om zodoende de werkloze jeugd van de straat te halen. Veel kinderen van socialistische vakbondsleden waren immers bij de Katholieke Arbeidersjeugd aangesloten om van haar werklozenkas te kunnen genieten. Het grootste aantal leden van de werklozenkas van de Syndicale Jeugd werd in de beroepsscholen gerekruteerd; de werklozenkas van de Katholieke Arbeidersjeugd had in Vlaanderen het overwicht in het technisch onderwijs. Het ledental dat aanvankelijk 5.773 kinderen van de bij het Belgisch Vakverbond aangesloten ouders bedroeg, slonk zienderogen toen op 31 mei 1933 de besluitwetten inzake werkloosheidsverzekering bepaalden dat jongeren van minder dan 18 jaar slechts lid konden blijven wanneer zij 6 maanden gewerkt hadden of minstens 2 jaar met vrucht de lessen aan een vak- of beroepsschool of een school voor algemeen vormend onderwijs hadden gevolgd. Jongeren ouder dan 18 jaar dienden 12 maanden gewerkt te hebben voor rekening van een patroon. Toen ook nog bepaald werd dat het

werkterrein van de werklozenkas zich moest beperken tot die gemeenten waar reeds een katholieke kas was, bleven er slechts 550 leden als verzekerd over.

In 1935 kreeg de Syndicale Jeugd te Brecht de beschikking over een terrein van 10 ha. dat met de steun van minister Delattre en een aantal vakbonden werd uitgebouwd tot een vrijwillig arbeidscentrum. Bedoeling was een soort volksuniversiteit in te richten waar aan lichaams- en geestescultuur gedaan werd. Tientallen jonge werklozen bouwden aldus een jeugdhuis voor de Syndicale Jeugd. De verschillende Antwerpse vakbondscentrales en de *Prévoyance sociale* brachten het geld bijeen voor de uitrusting. De uitbating werd de verantwoordelijkheid van de vzw Jeugdzorg, waarvan secretaris Laroche de drijvende kracht werd. Werkloze jongeren konden er maximaal 30 dagen verblijven, waarbij ze hun werklozensteun voor 75 % behielden. Na de crisis werd het jongerenkamp omgebouwd tot een vakantiecentrum, dat op 18 mei 1939 werd ingehuldigd.

IV. De Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen

Midden jaren '30 kwamen zowel de Socialistische Jonge Wacht, het Arbeidersjeugdverbond, als de Syndicale Jeugd in moeilijkheden. Vanaf 1935 begon de economische toestand te verbeteren maar de lonen gingen niet mee naar omhoog. Dit was de achtergrond van de algemene staking van 1936, waar het op sommige plaatsen tot een verregaande samenwerking kwam tussen socialistische en communistische stakers. Dit volksfrontidee vond in linkse BWP-kringen, ook bij de Socialistische Jonge Wacht, veel bijval. De BWP-leiding, die nog grotendeels in handen was van de pioniersgeneratie, voelde echter weinig voor de samenwerking met de Communistische Partij, deels uit vrees voor het in gedrang brengen van een potentiële regeringsdeelname. In 1932 reeds was er een conflict ontstaan rond het tijdschrift *Action socialiste* met de Socialistische Jonge Wacht en de Brusselse BWP-federatie. Paul Henri Spaak was de woordvoerder van deze roerige tendensgroep die haar bedoeling – een algemene politieke werkstaking organiseren om een perspectief te openen voor een socialistische maatschappij – naar buiten bracht. Hun uitsluiting uit de BWP werd op het nippertje afgewezen. De Brusselse BWP-federatie trad in augustus 1935 wel toe tot het antifascistisch volksfront. In 1934 traden een veertigtal trotskisten toe tot de Socialistische Jonge Wacht in het kader van het zogenaamde entrisme.

Enkele jaren later gingen heel wat afdelingen en zelfs ganse federaties, vooral in Wallonië, samensmelten met de communistische jeugd. In Vlaanderen was dit enkel het geval voor de Gentse en Aalsterse Jonge Wachters. In Antwerpen sloten de Jongcommunisten zich aan bij de Syndicale Jeugd. Tijdens de grote stakingen riep de Socialistische Jonge Wacht de soldaten op tot verbroedering met de stakers. In sommige kazernes kwam het zelfs tot soldatenclubs waardoor bepaalde bataljons zo onbetrouwbaar werden dat men ze moest omkaderen met rijkswachteenheden. Naast de algemene staking van 1936 werd de ruk naar links van de Socialistische Jonge Wacht nog in de hand gewerkt door de

Spaanse Burgeroorlog. Vele Jonge Wachters vertrokken naar Spanje om er te strijden met de Internationale Brigades ⁷.

Het Arbeidersjeugdverbond beschuldigde de Socialistische Jonge Wacht ervan te vervallen in negatief extremisme. De discussie tussen de Arbeidersjeugd en de Jonge Wacht werd zelfs binnen de Socialistische Jeugdinternationale (SJI) gevoerd. Jan Van Overloop, de leider van de Arbeidersjeugd, werkte binnen de SJI alles tegen wat de Socialistische Jonge Wacht ondernam. Hierdoor kregen de Ajotters de sympathie van de BWP, die er echter niet over piekerde hun daarom meer subsidies te geven. De Arbeidersjeugd was net als de Jonge Wacht werkzaam op het antimilitaristische vlak en was steeds voorstander van gewelddoos verzet. De Jonge Wachters vonden hen onpraktische idealisten. Door de nieuwe politieke situatie zag het Arbeidersjeugdverbond dan ook heel wat van zijn leden overstappen naar de politiek actieve Socialistische Jonge Wacht.

Na 1936 liep ook het ledental van de Syndicale Jeugd terug : in 1934 telde zij ongeveer 56 % werklozen, in 1936 bedroeg dit nog slechts 15 %. De Syndicale Jeugd diende dan ook voor veel jongeren als een verzekering tegen de werkloosheid. Net zoals het Arbeidersjeugdverbond, stond de Syndicale Jeugd doorgaans vijandig tegenover de Socialistische Jonge Wacht en vice versa. De Syndicale Jeugd beperkte zich immers niet enkel meer tot vakbondswerk maar ontwikkelde ook parallele activiteiten in concurrentie met de bestaande jeugdorganisaties : uitstappen, spreekkoren, sport, cursussen enz. In een aantal gevallen is het niet uit te sluiten dat de Syndicale Jeugd opgericht werd om de rebellerende Jonge Wacht te dwarsbomen. In sommige federaties werd de oprichting van de Syndicale Jeugd gebruikt als een dreigement aan het adres van de Socialistische Jonge Wacht. In Aarschot bijvoorbeeld wou de mijnwerkerscentrale midden '36 een Jonge Wachtgroep oprichten, de vakbond was hen voor met de oprichting van een afdeling van de Syndicale Jeugd.

De Socialistische Jonge Wacht streefde evenwel een politiek van toenadering na met de Syndicale Jeugd. De syndicale en politieke actie was volgens de Jonge Wacht niet te scheiden. Als alternatief stelde ze één enkele socialistische jeugdorganisatie voor, die zich zowel met algemene politieke problemen, economische en sociale eisen als met sport en ontspanning zou inlaten. De partijstatuten van de BWP lieten bovendien maar één jeugdorganisatie toe. De Syndicale Jeugd van Brussel argumenteerde hiertegen dat de vakbond los stond van de partijpolitiek en stelde zelfs uitdrukkelijk dat de organisatie openstond voor de verschillende politieke tendensen die binnen de socialistische vakbond actief waren. In Brussel kwam er wel een verbond en de Jonge Wacht. De Brusselse Syndicale Jeugd stond ook positief tegenover de communistische jeugd en nodigde ze uit om samen te werken.

⁷ Zie voor verdere uitleg over *La Jeune Garde socialiste* het artikel van Alain Colignon in dit nummer.

De socialistische jeugdbeweging

Door de fusie van de communistische jeugd en de Socialistische Wacht in heel wat federaties in Wallonië en in Gent en Aalst, werden de spanningen tussen de BWP en de Socialistische Jonge Wacht op de spits gedreven. Binnen de Syndicale Jeugd vormde de communistische jeugd oppositiecellen. Ze hekelden de vakbondsleiding die de jonge arbeiders in reformistische geest zou opvoeden en het totale gebrek aan democratie in de Syndicale Jeugd. De vakbondsleiding apprecieerde deze 'herrieschoppers' niet en verscheurde hun blad *De Jonge Strijder* op het congres van de Syndicale Jeugd in 1934. De Jongcommunisten gaven nog in 1934 een pamflet uit met een oproep om de Syndicale Jeugd te verlaten, maar na de staking van 1935 tegen de besluitwetten van de regering Theunis, werden ze hevige voorstanders van het oprichten van syndicale jeugdgroepen. De Jongcommunisten moesten in de Syndicale Jeugd optreden als de meest voorbeeldige militanten. De Syndicale Jeugd vervulde volgens hen haar taak immers niet goed: door zich in te schakelen in de actie voor het Plan van de Arbeid en door louter aan culturele opvoeding te doen, was ze afgeleid van de strijd voor de onmiddellijke lotsverbetering van de jeugd. De invloed van de communisten in de Syndicale Jeugd groeide. De syndicale leiding nam hiertegen maatregelen. In februari 1936 werd de uitsluiting van de communisten uit de Syndicale Jeugd gemeld.

• Colportagegroep van de Socialistische Jonge Wacht, jaren '30.
(Foto AMSAB)

De socialistische jeugdbeweging

Tot een hecht front met de communistische jeugd zou het nooit komen maar de strijd tussen trotskisten en anarchisten aan de ene kant en stalinisten aan de andere, verlamde toch de jeugdbeweging. Het Hitler-Stalinpakt van 28 augustus 1939 betekende het definitieve einde van het eenheidsfront.

In een poging om de verwickelingen tussen de socialistische jongerengroepen op te lossen en ook opnieuw met de bedoeling een massabeweging uit te bouwen, kwam het in 1937 tot een overkoepeling van de jongerengroepen binnen het Socialistische Jeugdverbond van België. Kort daarna, in maart 1937, werden de Vlaamse Socialistische Wacht – die zich min of meer losgeweekt had van de nationale federatie van de Socialistische Jonge Wacht –, de Arbeidersjeugd en de Federatie van Socialistische Kindergroepen op initiatief van de BWP ondergebracht in de Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen (SAV). Het doel van de SAV was opnieuw een opvoedende beweging te creëren die de jongeren schoolde tot doelbewuste militanten van de sociaal-democratische arbeidersbeweging. Hiermee verdeelde de Algemene Raad van de BWP het werkingsveld: tot 16 jaar was men automatisch lid van de Valken, nadien kon men kiezen voor Socialistische Jonge Wacht, sportvereniging, Socialistische Studenten of Syndicale Jeugd (die buiten de koepel bleef). De Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen mocht “niet verworpen tot een stoottroep der politieke groep, netjes ingebusseld in uniformen en die haar voornaamste reden van bestaan vindt in het verzorgen van colportage- en verkiezingsraids, die hoe noodzakelijk ze ook mogen blijken, niettemin in geen geval het werk der jeugd mag zijn”⁸.

De resolutie van de Algemene Raad van de BWP van 25 augustus 1937 verklaarde dat “de hoedanigheid van de Socialistische Jonge Wacht onverenigbaar was met het lidmaatschap van om het even welke andere partij dan de BWP”. De Jonge Wacht moest zich, net als de andere partijorganisaties, onderwerpen aan de tucht en de beslissingen van de BWP, waardoor deze meer greep kreeg op de jongerengroepen, wat zich nog duidelijker zou manifesteren in de overname van het merendeel van de principes en activiteiten van de Arbeidersjeugd door de Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen. Coëducatie werd in alle groepen ingevoerd. Om de massa aan te trekken werden de bijdragen verlaagd. De geheelonthouding werd nog wel, maar minder streng toegepast om “de zwakkeren onder ons niet af te stoten en te doen verloren gaan”⁹. De Socialistische Jonge Wacht had nu als belangrijkste taak de jongeren tot het socialisme te brengen. De toenaderingspogingen van de Socialistische Jonge Wacht tot de Syndicale Jeugd hadden nu eindelijk resultaten, vooral omdat de Syndicale Jeugd niet het verhoopte aantal jongeren aantrok. In Gent, de enige afdeling die de Syndicale Jeugd nog overhield in Oost- en West-Vlaanderen, was er een samensmelting met de Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen. Ook in Wallonië kwamen er fusies tussen de Socialistische Jonge Wacht en de Syndicale

⁸ *Nieuwe Jeugd*, 1938 (IX).

⁹ *Ibidem*.

Jeugd. Daarmee had de Syndicale Jeugd zo goed als opgehouden te bestaan. Ze werd trouwens door de vakbondsleiding nooit echt au sérieux genomen: de organisatie werd nooit effectief nationaal georganiseerd noch werd een nationaal secretaris aangesteld. In 1938, op het Demonstratief Congres van de Syndicale Jeugd, werd nog aan de Kortrijkse Elisa Dejonghe voorgesteld om zich binnen het secretariaat van het Belgisch Vakverbond bezig te houden met het vraagstuk van de jeugd. Zij weigerde echter 'om persoonlijke redenen' hierop in te gaan, maar zette wel de eisen van de jongeren uiteen: algemene arbeidsduurvermindering, verlaging van de pensioenleeftijd, opheffing van de cumulaties, schoolplicht tot 16 jaar, behoud van de leerjongens in een bedrijf na hun proeftijd (geen opeenvolging van leerjongens die aan een lager loon werkten) en behoud van de werkplaats voor soldaten na hun dienstplicht. Het zou de laatste poging worden om een nieuw elan in de Syndicale Jeugd te brengen. De Syndicale Jeugd had slechts een geringe aantrekkingskracht op de jongeren en –beweerden ze zelf – door de 'dorheid van de kwesties' die zij verdedigde was haar programma onvoldoende gekend. Slechts de Antwerpse Syndicale Jeugd bleef nog actief. In 1939 moest ook daar haar werking stopgezet worden wegens de opeising van de lokalen en het grote aantal gemobiliseerde leden. Het federaal bestuur van Antwerpen vergaderde een laatste maal in september 1939. In 1940, na de Achttiendaagse Veldtocht, zou ook Antwerpen met de Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen versmelten.

De Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen werd volledig opgenomen in de partij met de aanstelling – zonder raadpleging van de leden – van Michel Tommelein, de latere privé-secretaris van Hendrik de Man. Hoewel de beweging in de jaren '30 geëvolueerd was naar een sterk antimilitarisme en antifascisme – zo werden vluchtelingen opgevangen en steunacties georganiseerd voor de Spaanse kinderen – wenste ze toch geen stelling te nemen in de kwestie van de erkenning door de Belgische regering begin 1939, van het fascistisch Burgosregime in Spanje. De Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen aanvaardde zonder enige vorm van kritiek de houding van de partij. Het is dan ook niet te verwonderen dat binnen de Pioniersgroepen de werking tussen de vroegere Ajotters en de Jonge Wachten niet wou vlotten. In 1938, een jaar na de oprichting van de Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen, moest men reeds vaststellen dat ze er niet in geslaagd was de massa te organiseren. Vele afdelingen zagen hun ledental dalen of werden zelfs opgedoekt. Ook het gebrek aan leiders bleef een permanent probleem.

V. De Socialistische Jeugd

In 1940 werd de Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen betrokken bij de besprekingen die luitenant Hemesath, de afgevaardigde van de *Reichsjugendführung*, met de Belgische jeugdorganisaties voerde. De Duitsers wilden een fascistische eenheidsjeugdbeweging vormen. In Vlaanderen was een groot deel van de jeugdleiders, vooral van de Arbeidersjeugd, voorstander van de ideeën van Hendrik de Man, zoals autoritarisme, volkseenheid en het afzweren van de 'verouderde' klassenstrijd. Bij de meesten koelde het enthousiasme voor de Nieuwe Orde echter vlug af. Michel Tommelein deed nog

De socialistische jeugdbeweging

• Antimilitaristische propaganda van de Socialistische Jonge Wacht, Harelbeke, jaren '30.
(Foto AMSAB)

een poging om een koningsgezinde eenheidsjeugdbeweging te vormen, maar dit initiatief werd door de vroegere jeugdleiders verworpen op grond van het autoritaire leiderschap dat voorgesteld werd. Deze jeugdbeweging, de kakibrigade genoemd, was dan ook een kort leven beschoren. De Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen werd verboden omdat zij niet aansloot bij één van de Nieuwe Orde-partijen. Een aantal afdelingen, waaronder Hoboken traden wel toe tot het Nationaal Socialistisch Jeugdverbond van het Vlaams Nationaal Verbond (VNV). De meeste afdelingen besloten evenwel zich te ontbinden, het begin van de oorlog was voor hen het einde van elke politieke activiteit. Andere groepen – onder meer in Leuven, Antwerpen, Brussel en Gent – zetten officieel hun activiteiten stop maar waren actief in het verzet. De Socialistische Jonge Wacht had zichzelf ontbonden in oktober 1940. Beslist werd dat de socialistische jongeren maar moesten meewerken aan de socialistische initiatieven die op plaatselijk vlak genomen werden. Op 22 juni 1941 werden talrijke linkse militanten aangehouden. Eén van hen was de Luikse Jonge Wachtleider René Delbrouck, die in het illegale blad *Le Monde du Travail* publiceerde; hij kwam om in het concentratiekamp Neuengamme.

Al in 1941 gaf het Vlaams illegaal partijbestuur het bestuur van de Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen, dat zijn werking in de clandestiniteit hernomen had, de opdracht om in een commissie de grote lijnen uit te werken van een naoorlogse

De socialistische jeugdbeweging

- Rode Valken in de 1 mei-betoging van 1939 te Gent.
(Foto AMSAB)

jeugdbeweging zodat onmiddellijk na de bevrijding de jeugdgroepering onder de nieuwe naam Socialistische Jeugd (SJ) van start kon gaan. In 1942 werd terug een verantwoordelijke aangeduid voor de jeugdbeweging, Gerrit Kreveld, die in het verzet stond. Tot 1943 werd nog elk jaar een Pinkstertreffen gehouden te Lichtaart. De commissie die zich onder de bezetting bezighield met de organisatorische voorbereiding van de naoorlogse socialistische jeugdbeweging trad in de voetsporen van vóór de oorlog. De politieke tendens bij de jeugdbeweging werd opnieuw afgezworen. De Katholieke Arbeidersjeugd gold als voorbeeld. De structuur werd verder geregionaliseerd maar de nationale beslissingen van de partij bleven voor iedereen bindend. In september 1944 startte de Socialistische Jeugd als overkoepelend orgaan van de Valken (8-16 jaar), de Pioniers (16-21 jaar) en de Jong Socialisten. Deze laatste was eigenlijk geen jeugd-groepering meer, maar een politieke groep van 21- tot 30-jarigen die in 1955 dan ook een aparte beweging zou worden. De Jong Socialisten als politieke jongerenbeweging kwam er dus op initiatief van de partij en was als dusdanig, aanvankelijk, een braaf jongerenhangsel van de Belgische Socialistische Partij (BSP). In Wallonië werden de *Jeunes Gardes socialistes* heropgericht.

VI. Besluit

Vóór de Eerste Wereldoorlog kwam er in België aan socialistische zijde nog geen jeugdbeweging tot stand met een werkzame nationaal gecentraliseerde structuur. Voor de Belgische Werkliedenpartij was de totstandkoming vanaf 1886 van afdelingen van de Socialistische Jonge Wacht (SJW) het tastbaar resultaat van haar agitatie tegen de lotelingenkwestie.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog ontstonden ook activistische stromingen in de door pacifisme gekenmerkte Socialistische Jonge Wacht, mede als oppositie tegen de oorlogspolitiek van de BWP. Na de oorlog werden zowel de activisten als de uit de Socialistische Jonge Wacht ontstane communistische groepjes uit de beweging geweerd. Nochtans steeg het ledental na de oorlog aanzienlijk door de sterke uitbreiding van effectieven van de arbeidersbeweging, die nu in de regering zetelde. Dit betekende een uitbreiding van het aantal socialistische families waaruit voor de Socialistische Jonge Wacht kon gerekruteerd worden. Daarnaast was er de verovering van de verkorting van de werkduur, waardoor meer vrije tijd ontstond. De Jonge Wacht speelde hierop in door over te schakelen op recreatieve activiteiten. In 1922 werd de Centrale Jeugdraad als eerste koepel van socialistische jeugdverenigingen opgericht. Hiermee kwamen de Federatie der Lichamelijke en Zedelijke Opvoeding en de Nationale Federatie der Socialistische Jonge Wachten onder één centrale leiding. Vanaf 1924 begon het ledental terug af te nemen. Vooreerst waren de organisatorische middelen van de Socialistische Jonge Wacht niet toereikend om een toevloed van leden op te vangen en te behouden, ten tweede was er de inhoudelijke vervlakking en de depolitisering van de leden waardoor de Jonge Wacht haar identiteit begon te verliezen en ten derde koos een deel van de leden voor de opkomende cultuurbeweging van de Arbeidersjeugd.

De eerste Arbeidersjeugdgroepen zijn in 1923 duidelijk vanuit de jongeren zelf ontstaan. De groepen werden opgezet zonder expliciete toestemming van de partij. Deze cultuurbeweging reageerde tegen de verburgerlijking van de arbeidersklasse na de Eerste Wereldoorlog en dit bracht met zich dat aan de leden hoge eisen werden gesteld inzake gedrag, kledij, geheelonthouding en inzet voor de groep. De stijl van de Arbeidersjeugd werd gekenmerkt door het herontdekken van de natuur, de nieuwe wijze van kledij en wonen, de nieuwe ontspanningsvormen (volksdans, lekenspelen, volksliederen) en het centraal stellen van de gemeenschapsidee. Coëducatie werd principieel toegepast. De feesten en rituelen binnen de Arbeidersjeugdbeweging hadden een bijna religieuze aard en sloten goed aan bij de revolutionair romantische stemming van de jaren twintig.

De Vlaamse Bond van Socialistische Jonge Wachten en Arbeidersjeugdgroepen, waarin de Arbeidersjeugd verenigd werd en waarvan ze in 1927 de leiding in handen kreeg, werkte niet omwille van de spanningen tussen de politieke en de culturele vleugel. De Vlaamse Bond telde wel 47 jeugdgroepen, maar deze waren van velerlei pluimage. De scheiding tussen de politieke Jonge Wacht en de culturele Arbeidersjeugd in 1928 was

dan ook onvermijdelijk. De Arbeidersjeugdbeweging zou in Vlaanderen nooit een echte massabeweging worden wegens de hoge eisen die aan de leden gesteld werden en de grote eigen financiële inbreng. De Arbeidersjeugdleden werden hierdoor in een isolement gedreven die hun gevoelens tot een elitebeweging te behoren nog versterkten. Een belangrijke stimulans evenwel was het tot stand komen van het Rode Valkenwerk in de periode 1929-1930. De invoering van de Rode Valken, met een grote gelijkenis met de scoutsbeweging, maakte de Arbeidersjeugdbeweging toegankelijker voor de massa.

De ledencijfers van de socialistische jeugdorganisatie bleven echter steeds in schril contrast met die van de katholieke. Dit stemde heel wat partij- en vakbondsleden ongeduldig. In 1934 werd de Syndicale Jeugd (SJ) officieel opgericht door voormalige Arbeidersjeugdleden. Het was een 'afkooksel' van de Arbeidersjeugdbeweging maar met minder strenge eisen, meer financiële steun en een groter ledental. De Arbeidersjeugd en de Syndicale Jeugd staken voor het eerst van wal in Antwerpen waar op dat moment geen Jonge Wachtgroep meer actief was.

Bij de Syndicale Jeugd zien we dat het lidmaatschap steeg in periodes van werkloosheid. De aansluiting werd door jongeren vaak aanzien als een verzekering tegen werkloosheid, ook bij de Jonge Wacht hing het lidmaatschap in de beginperiode samen met een verzekering tegen de militie.

De aandacht voor de jeugd bij de vakbond ging samen met de aandacht voor de vrouwen. De jeugd werd, net als de vrouwen, gezien als een concurrent voor het mannenbastion op de werkvloer. Eén van de eerste initiatieven die de Nationale Jeugdraad van de Syndicale Commissie nam, was dan ook het ontwerpen van een wettelijk statuut voor de leerlingarbeiders zodat de concurrentiepositie van de leerlingen tegenover de geschoolde arbeiders ingeperkt werd.

De economische crisis vanaf 1930 en de enorme werkloosheid die daaruit voortvloeide zorgden voor een zwaai naar links binnen de jeugdbeweging. De crisis had een politiserende invloed op de Jonge Wachters die hun aantal zagen toenemen en een belangrijke rol speelden bij de verschillende stakingen in de loop van de jaren dertig en bij het verzet tegen het opkomend fascisme.

Onmiddellijk na de bevrijding stroomden de jongeren naar de jeugdbewegingen, die een ontsnapping boden aan de verveling. Door de schaarse middelen waarover ze nog beschikten, besloten de heropgerichte jeugdsectoren zich op 9 december 1945 nationaal te organiseren in het Socialistisch Jeugdverbond van België (SJVb). De Belgische Socialistische Partij had zich door het snel toenemende ledental van de socialistische jeugd na de oorlog al op een massabeweging verheugd. Na 1947 begonnen de ledencijfers echter spectaculair te dalen om pas in de jaren '50 – toen de ledencijfers de subsidiëring bepaalden – terug te stijgen. De socialistische jeugdbeweging zou nooit het niveau halen van haar katholieke tegenhanger. In tegenstelling tot Nederland, Zweden en

De socialistische jeugdbeweging

Oostenrijk werden in België voor de socialistische jeugd geen nieuwe pedagogische methoden ontwikkeld die lossler en creatiever waren. De Waalse *Faucons rouges* waren nog kwantitatief heel sterk, waardoor men het niet nodig achtte te evolueren volgens de nieuwste inzichten rond de jeugdproblematiek.

Met het Socialistisch Jeugdverbond van België ontstond nu wel een meer in de maatschappij geïntegreerde, realistische jeugdorganisatie. In tegenstelling tot de morele elite van de Arbeidersjeugd die op sociaal onrecht reageerde vanuit een romantisch, utopisch-socialistisch en ethisch standpunt, bestond de beweging nu meer uit de *matter-of-fact*-jeugd. Het Socialistisch Jeugdverbond van België was echter niet gericht op een veranderende wereld met nieuwe mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding voor de jeugd. Door de snelle maatschappelijke evolutie, waaraan klassieke jeugdbewegingen zich moeilijk konden aanpassen, verkeerde de socialistische jeugdbeweging in een crisis die ze – ondanks nog enkele verruimingspogingen – nooit meer te boven zou komen.

- Propagandapaneel van de naoorlogse Socialistische Jeugd met de activiteiten van het jaar 1948 erop uitgebeeld : zang, spel, muziek, camping (sic), dans, en met het socialisme als 'de rode draad', 'door alles heen'. (Foto AMSAB)

Als we de ledencijfers als referentie nemen dan kunnen we stellen dat – behalve bij de turnbeweging¹⁰ – de socialistische beweging nooit een grote jeugdgroepering heeft gekend. De vraag stelt zich of de zij wel een gelijkwaardige jeugdbeweging als de katholieken wou. De socialistische partij stond niet enkel onverschillig tegenover haar jongerenbeweging maar toonde veelal ook onbegrip voor hun eisen. De leden genoten slechts een geringe inspraak onder meer door de schrik van de partij voor anarchistische en communistische invloeden. Ook de coëducatie werd niet algemeen aanvaard binnen de beweging. Door de concurrentie tussen de verschillende jeugdgroeperingen werd het beleid van de partij tegenover de jeugdkoepel er niet simpeler op. Opvallend is ook het chronisch gebrek aan bekwame leiders binnen de socialistische jeugdbeweging alhoewel daarvoor juist initiatieven werden genomen.

Indien we echter het kwantitatieve aspect achterwege laten en kijken naar wie een rol gespeeld heeft in de socialistische arbeidersbeweging, zien we dat de jeugdbeweging een kern van mensen heeft gecreëerd die hun ideologie via hun levensstijl aan anderen hebben doorgegeven. De socialistische jeugdbeweging is dus wel degelijk in haar poging geslaagd een opvoedingsinstituut te zijn voor een deel van de socialistische jongeren. Tijdens de Tweede Wereldoorlog speelden vele van de leden een belangrijke rol in het verzet. De impact van de jeugdbeweging wordt duidelijk als we de kaderleden van de socialistische partij en aanverwante socialistische organisaties bekijken. Daarin zijn oud-leden sterk vertegenwoordigd en ook op cultureel vlak maakten vele oud-leden zich verdienstelijk.

De socialistische jeugdbeweging heeft voornamelijk een opvoedende functie vervuld. De coëducatie was haar primeur en voor lange tijd haar exclusiviteit en maakte haar – samen met haar specifieke gerichtheid tot de socialistische arbeidersjeugd – verschillend van andere jeugdbewegingen.

MARTINE VERMANDERE (°1964). Studeerde Nieuwste Geschiedenis aan de Universiteit Gent. Is sinds 1990 verbonden aan het Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis als wetenschappelijk medewerker en sinds 1998 als coördinator van het Amsab-Centrum Antwerpen. Werkt rond de geschiedenis van de arbeidersbeweging te Antwerpen, de diamantbewerker, middenstand en socialisme, en de arbeidersjeugd.

---

10 Voor het antwoord op de vraag of deze socialistische turnbeweging dan wel verschilde van andere turnverenigingen zie: LUC CELIS, *Arbeiderssport als tegencultuur?: een Durckheimiaanse ritueeltheorie geïllustreerd aan de hand van de historiografie van de Belgische Socialistische Arbeiderssportbeweging vanaf haar ontstaan tot aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog*, uitgegeven proefschrift, VUB, 1998.

*De socialistische jeugdbeweging***Selectieve bibliografie**

ALGEMENE FEDERATIE DER VAKBONDEN VAN ANTWERPEN, *Jaarverslagen 1929-1940*. •– NIC BAL, *Mijn wankele wereld. Vier jaar in het socialistisch verzet*, Leuven, 1984. •– BELGISCHE SOCIALISTISCHE PARTIJ, *Verslag betreffende de socialistische jeugdbeweging voorgelegd aan de Algemene Raad*, 1948. •– BELGISCHE WERKLIEDENPARTIJ, *Notulen van de Commissie voor de Jeugd 56^e Congres*, Brussel, 1937. •– STEFAN BLOMMAERT, *De Socialistische Jonge Wacht tussen 1945 en 1969. Van sociaal-democratische tot revolutionair-socialistische jeugdorganisatie*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, VUB, 1980. •– ISABELLE BLUME, *Voor de opvoeding van de vrouwelijke jeugd*, SJW, 1930. •– HERMAN BOUCHERY, *Terug naar de toekomst, een oproep tot de socialistische jongeren. Toespraak gehouden op de nationale studiedagen der Jong-Socialisten te Rijmenam 31 oktober 1956*. •– STEFAAN DE GROOTE, "Tussen revolutie en reformisme of 100 jaar socialistische politieke jongerenbeweging", in *Socialistische Standpunten*, 1985 (XXXII) nr. 5, p. 34-43. •– PAUL DE RIJCK & RIE DE CORDIER, *Wat wil de jeugdbeweging?*, 1933. •– CONSTANCE DOOMS, *De Belgische Socialistische Arbeidersjeugdbeweging in het Interbellum (1923-1940)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, RUG, 1984. •– Franz Tielemans (1906-1962). *Een terugblik*, Leuven, 1987. •– WIM GELDOLF, *Stockholm 1917. Camille Huysmans in de schaduw van titanen*, Antwerpen, 1996. •– JOSÉ GOTOVITCH, "Les relations socialistes-communistes en Belgique sous l'occupation", in *Revue du Nord*, 1988 (spécial hors-série) nr. 2, p. 809-832. •– GERRIT KREVELD, "Jeugd in Vlaanderen", in *Socialistische Standpunten*, 1955 (II) nr. 3-4, p. 251-258. •– MUTUALITEIT DER JONGE ARBEIDERS, *Tien jaar aktiviteit in dienst van de jonge arbeiders 1947-1957*. •– *Nieuwe Jeugd. Maandblad van de Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen*, 1937 (V), 1938 (IX). •– SYNDIKALE KOMMISSIE VAN BELGIË, *Stenografisch verslag van het Demonstratief Kongres der Syndikale Jeugd*, Brussel, 1938. •– SYNDIKALE KOMMISSIE VAN BELGIË, *Verslag over de organisatie der jeugd en de vakbeweging onderworpen aan het XXVIIIe Syndikaal Kongres*, Brussel, 1932. •– ERIC TEMMERMAN, *De Socialistische Jonge Wacht (1914-1929). De ontwikkeling van de Belgische Socialistische Jeugdbeweging vanaf de Eerste Wereldoorlog tot het begin van de economische crisis. Een eerste kennismaking*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, RUG, 1979. •– VIC THYS, "Het Jeugdvragestuk", in *Verslagen Centrale der Metaalbewerkers voorgelegd aan het 41^e Nationaal Congres*, Luik, 1939, p. 3-12. •– FRITZ VANDEN ABBELE, *De socialistische jeugdbeweging in Vlaanderen : ontwikkeling, organisatie en werking : bijdrage tot een vergelijkende studie*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, KU Leuven, 1979 (IX). •– LIONEL VANDENBERGHE, *De socialistische jeugd : voorlopig rapport*, (Historiek en situering van het jeugdwerk in Vlaanderen), Leuven, Studiecentrum voor Jeugdproblematiek, 1968. •– JOHN VAN DEN BOGAERT, *De werkloosheid en haar gevolgen voor de jeugd*, eindverhandeling Arbeidershogeschool, 1934. •– TANYA VAN CLEVEN, *1945-1995 : 50 jaar Socialistisch Jeugdverbond*, Brussel, SJV, 1995. •– WILLEM VANDERVEKEN, "Het socialisme en de jeugdbeweging", in *De Wilde Roos*, 1930 (VIII) nr. 9, p. 289-320. •– RAF VAN LERBERGE, *De Socialistische Anti-Oorlogsliga (1931-1939)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, RUG, 1976. •– GUY VANSCHOENBEECK, *Ontstaan, situering en karakterisering van de Socialistische Jonge Wacht (1886-1914). Bijdrage tot de studie van politieke jongerenbewegingen*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, RUG, 1978. •– RUDY VELGHE, *De Socialistische Jonge Wacht. Aktie van een oppositionele jeugdorganisatie in de BWP*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, RUG, 1982. •– MARTINE VERMANDERE, "Vrijheid door verantwoordelijkheid : Coëducatie in de Arbeidersjeugdbeweging", in *Begeerte heeft ons aangeraakt. Socialisten, sekse en seksualiteit* (Bijdragen Museum van de Vlaamse Sociale Strijd, 1999 nr. 16, p. 311-343). •– ARNOUD WOUTERS, *Vrijheid is verantwoordelijkheid. Geschiedenis van de Socialistische Jeugd (1944-1958)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, VUB, 1988.

Archieven

Ontwerp jeugdvragestuk, 1944-1945 (AMSAB, *Belgische Transportarbeidersbond*, 34.107). •– Socialistische Jeugd in Vlaanderen, 1929 (AMSAB, *Biografisch dossier Franz Tielemans*, 14/6). •– ABVV-Kadetten (AMSAB, *Cesco*, 1.11). •– Jeugdbeweging (AMSAB, *Cesco*, 2.9). •– Manifest van de Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen, 6/XI/1940 (AMSAB, *Cesco*, 8.2.1.2/26). •– ABVV-Jeugdwerk, 1944-1972 (AMSAB, *Cesco*, 43.211).

Witboek over de syndikale werking van de ABVV-Jongeren Antwerpen, 1977 (AMSAB, *Fons Van Cleempoel*, 13.162). •– Verslagboek van de Socialistische Jonge Wacht Mechelen, 9/X/1912-27/VIII/1920 (AMSAB, *BWP-Mechelen*, 69.230).